

XVII. SZÁZADI MEGYEI UTASÍTÁS AZ ADÓ KIVETÉSÉRŐL.

Hazánkban régi időkől kezdve hajdan az adókivetés *porták* szerint történt; ennek első nyoma törvénykönyveinkben Róbert Károly király idejéből maradt fenn, ki 1342. évi decretumának 19. pontjában úgy intézkedik, hogy portának az tekintessék, amelyen át egy szénával vagy étellel terhelt szekér be vagy kijárhat. Zsigmond király 1411-ki határozatának 2. fejezetében pedig megállapított, hogy a dikátorok, azaz *kiróvók*, rovástvezetők, egy nagy porta után, melyen a szekér ki s bejárhat, 30 denárral, a kis kapu, vagyis *verőcze* után pedig 15 denárral terheljék meg a birtokost adóul.

A porták utáni adókivetés azután a jelen századig folyton változott hazánkban, s azok összeírása a megyei tisztek feladata lévén, az adóalap gyakran, változtatott s e tekintetben az országgyűléseken történtek az intézkedések. Oly nemesek, kik a bevallást megtagadták, vagy ellenszegültek, megbüntettetek, úgy azok is, kik hamis, s valótlan adatokat nyújtottak.

I. Leopold király alatt az 1681. évben Sopronban kelt törvény 61. fejezetében is elrendeltetett, hogy a porták helyesbítsenek, s a háboruk viharaiiban elpusztult és elhamvadt helyek adója szállíttassék le. Ily alkalomból intézte az egyik tiszt a 17. században a következő utasítást Beregmegye elöljáróihoz, melyben a porták összeírására nézve érdekes adatok foglaltatnak.

Ugy írom azt ide, amint a *Munkács városi levéltárban* egy csonka iratból leolvashattam:

*

Isten áldjon meg benneteket jó atyámfiai Mezővárosi és falusi bírák és lakosok!

Ez elmúlt pozsonyi követségben az végeztetvén el, hogy minden helyek, azaz városok s faluk az alábbirt mód szerint felirattassanak és azokból porták avagy kapuk csináltassanak a végre, hogy ezután a mostani terhes fizetés minden vármegyétől, s helyektől egyiránt, azaz igazságosan fizetődjék; erre nézve minekelőtte azon pozsonyi gyűlekezethen rendelt dikátorok, avagy kapurovók kijőjjenek és a rováshoz fogjanak, hogy addig is információt vévén, jó lelkiismerettel és idő-

vontatás nélkül a kérdésekre felelhessetek, a *tek. nemes vármegye parancsolatjából szükséges értétekre adnom a rovásnak és felszámlásnak rendit*, mely eszerint következik:

Elsőben: Minthogy nagyobb részent szántóföldből lesznek a porták avagy kapuk, tehát arra nézve, hogy minden helység szántóvető földi vetései egyirásu mértékkel avagy köböllel felszámláltassanak, mind pedig a vetés, hogy ezután a szemes életnek mérésére az egész országban egyirásu köből legyen, a *régi budai itce és köből hozódik be az országban*, mely uj itce mostani kassai itcét térszen egy egészet, s egy kevés híján egy fertályt avagy egy römpölyt és azon itcéből mostani kassai szapuba $22\frac{1}{2}$ itce szemes élet megyen lecsapva és nem tetézve, kihez képest azon uj köből is fog tenni mostani kassai köblöt egy egészet és közel avagy hét itce híján egy szaput, azaz hét itce híján öt mostani kassai vékát.

Másodszor: Oly helyeken, akik utban nincsenek és a condescensio avagy hadak fel- s alájárása nem éri őket és az árvíz által nem károsítatnak, s legelő mezejök, s rétyök, makkos és mind épületre, s mind tűzifára való alkalmas erdejek bőven vagyon, halászó, hajós vizek, kereskedésre és szemes életnek, marhájok pénzre való fordulásra alkalmaságok vagyon és a melyekben *szántóföldeket két vonó marhával szánthatják a lakosok*, azon helyekben, ha a föld igen hires és termékeny (mely mindazonáltal vármegyénkben nincsen s nem találtatik) *négy egész jobbágy, avagy annyi szántóvető munkában levő föld, melyeknek a három ngomásban kétszáz negyven köből élet bevetődik, számláltatik egy kapura*; a sovány földét pedig, hat jobbágy, avagy háromszázhatvan köből után való földé és a legsoványabb földön, nyolcz jobbágyságból avagy négy-száznyolczvan Nro 480 köblös földből számláltatik egy porta avagy egy kapu, ezen köblöket és alább irandókat nem mostani kassai szapura, hanem feljebb megirt budai mérték szerint való uj köbölre értvén és szabván és minden jobbágyság is úgy számláltatván, mintha mindenikében a három nyomásban 60 köből után való föld volna a budai mérték szerint, mely minthogy itt egy jobbágyság után nem találtatik, a többi jobbágyság földi fognak hozzá számláltatni, a mely helyekben pedig a feljebb megirt alkalmaságok nem lesznek, azokban több jobbágyság és szántóföld is számláltatik egy kapuba, így a mint következik:

Ugy, hogy a mely helyt, falut avagy várost szüntelen éri a condescensio, azaz hadak fel- s alájárása, oly helységben a feljebb megirt jobbágyokhoz és földekhez számláltatik egy kapura két jobbágyság, avagy 120 köblös föld a három mezőben, a mely helyt pedig nem oly szaporán ér a condescensio, ottan egy jobbágyság avagy hatvan köblös föld, akit pedig csak néha ér, oly helyben fél jobbágyság avagy harmincz

köböl alá való föld adatik és számláltatik egy kapura, a feljebb megirt egy-egy kapuban számlálandó jobbágyságokon és szántóföldeken felül.

A mely faluk, s mezővárosok határa a víz által felette szokott károsíttatni, oly helyekben egy jobbágyság avagy hatvan köböl után való föld; a melyek pedig nem annyira károsíttatnak, olyakban fél jobbágyság avagy harmincz köböl után való föld számláltatik felül egy-egy kapuba.

A mely faluknak és városoknak még csak tűzifára való erdejek sincsen, oly helyeket egy jobbágyság avagy hatvan köböl után való föld, akiknek pedig tüzi fajok vagyon ugyan, de épületre való fája nincsen, olyanokban egy jobbágyságnak három fertályával, azaz negyvenöt köböl alá való földdel szaporíttatik egy-egy porta avagy kapu a feljebb előszámlált jobbágyságokon avagy szántóvető földeken felül és kívülötte.

A mely *selléreknek* rétjek teljességgel nincsen, olyakban az egész jobbágyság avagy hatvan köböl alá való föld, amelyek pedig nagyobb részint ut nélkül vannak, ottan háromfertály jobbágyság, avagy 45 köböl után való föld, akiknek pedig csak felényire vagyon csak rétjük, ahhoz képest, amint lenni kelletik, olyatén helyekben féljobbágyság avagy harmincz köböl után való föld irattatik az előszámlált jobbágyságokon és földeken kívül egy-egy kapuba.

A mely faluknak, mezővárosoknak, legelőmezejök nincsen. fél jobbágyság, a melyeknek pedig szemes életöket és egyéb ingó javacskaikat pénzre fordítható és kereskedésre való alkalmatosságok nincsen, ott egy féljobbágyság avagy harmincz köböl után való föld, amely határföldeket továbbá két vonó marhával nem lehet szántani, egy fertály jobbágyság avagy tizenöt köböl alá való föld számláltatik felül egy-egy kapuba az előszámlált minden külön-külön kapuba irandó és számlálandó jobbágyságokon és szántóföldeken kívül, mely jobbágyságoknak nem pusztáknak kell lennie, hanem népeseknek és a földeknek olyanoknak, kik nem pusztán állanak, hanem a helység lakosai szántják vetik és használják őket.

Harmadszor: A mely selléreknek kevés földjük lészen, s házakon piacon kívül egyebet nem birnak, olyanok ötvenen számláltatnak egy portában, a kik pedig háznál egyebet nem birnak, egy házhoz kertjük nincsen, olyanok 80 irattatnak egy kapuban avagy egy portában.

Negyedszer: Amely helynek lakosai vannak ugyan, de többnyire vonómarhájok nincs, oly helyben a lakosok, és tulajdon vetése és ugarban levő mező is felszámláltatik portára avagy kapura. Amely helység lakosainak pedig vonómarhájok teljességgel nincsen, az olyak ugy számláltatnak egy kapura, mint a sellérek a feljebbirt modalitás szerint.

Ötödször: A *molnárook*, kiknek szántóföldek nincsen, ahhoz helységek

birái, szabadosok, szénégetők, kereskedők, földesurak koresmái, majorosok és szolgák, úgy a jövevények is, kik sellérségben laknak, hasonlóképen az ortoványi földek is, kapurovásra nem számláltatnak, nemkülömben a parasztok és kik nemes udvarházakhoz valók lévén, a földesurtól csak ideig adattattak valamiben jobbágnak vagy sellérnek segítségével.

Hatodszor: Az oly *molnárok*, kik saját malmokhoz földeket is birnak, item nemes és nemtelen szabadosok, birák és soltészok, s egyéb paraszt rendek, kik helységtől urokat szerzik avagy szolgálatjuk lehet, adót fizetnek, a kapurovásban felszámláltatnak és beirattatnak, hasonlóképen az udvarházaktól paraszthelyekhez szakasztott földek és kik helyett paraszt földeket vett vissza csereképen valamely földesur maga major-ságához.

Hetedszer: A nemesek és mindazok, kik semmit sem birnak és mind pedig azok, kiknek birtokokban egy nemes udvarháznál több nincsen, vagy azok is, kik egy háznál többet nem birnak és attól adót fizetnek, irattatnak ugyan, de kapurovás közé nem számláltatnak.

Nyolczadszor: A jövevények és kik valamely pusztá jobbágyságot avagy sellérséget fogtak fel, feliratnak ugyan, mindazonáltal az olyaténoknak sem szántóföldjük sem magok most kapurovásban nem számláltatnak.

Közlő: LEHOCZKY TIVADAR.